

תבה. במדרש (ויק"ר כ' א) על דוד הע"ה טוב הוא, טוב הוא בהלכה כל רואהו נזכר לתלמודו. ויש להבין אם האיש אין לו זכרון אך זכור בראותו את דוד מלך ישראל, אך המדרש מורה דרך כי כמה פעמים ילמוד אדם תורה מצוות חוקים ומשפטים ומדות ישרות ולא ידע אך להתנהג בהם,

(1) mlc jmwk

אך אם יראה עשיתם מאיזה צדיק או חסיד או יתברר לו ענין עשית המצוה באיזה התלהבות ותשוקה, וזה ענין נזכר לתלמודו שידע לעשות המצוה בשלמות.

והוא ענין

(2) ישונו איתר

1 "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבנתם לפני ה' וימתו. ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרכת אל פני הכפרת אשר על הארץ ולא ימות כי בענן אראה על הכפרת. בזאת יבא אהרן אל הקדש וכו' " (ויקרא טז, א-ג).
6 "בקרבתם לפני ה' וימותו רבי יוסי הגלילי אומר על הקירבה מתו ולא מתו על הקירבה" (תורת כהנים שם). "ודעת רבי יוסי הגלילי ששני בני אהרן מתו בשביל שקרבו לפני ולפנים" (מלבי"ם שם).
"בזאת יבא אהרן וגו' ואף זו לא בכל עת כי אם ביום הכפורים כמו שמפורש בסוף הפרשה בחדש השביעי בעשור לחדש" (רש"י שם).

1 אלא איסור מלאכה וחובת העינוי ביום זה, הם הם המצדיקים את כניסתו של כהן גדול אל לפני ולפנים לעבוד עבודה. בגללם, וכפר הכהן אשר גמשת אתר גם בלפני ולפנים.

6 "ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש" (כני"ל). "ואף על פי שאתה אינך בכל יבא, אהרן אחיך בכל יבא" (רמב"ם שם).

6 למה מותר למשה להכנס אל לפני ולפנים בכל עת ולאחר מותר להכנס לשם רק פעם אחת בשנה?

אלא בשביל משה לא היה קיים "חוץ". כי "שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו וכו' ופירש מן האשה וכו' מאי דריש? נשא קל וחומר בעצמו. אמר, ומה ישראל שלא דברה שכינה עמך אלא שעה אחת וקבע להן זמן, אמרה תורה והיו נכונים וכו' אל תגשו. אני שכל שעה ושעה שכינה מדברת עמי ואינו קובע לי זמן, על אחת כמה וכמה. ומגלן דהסכים הקב"ה על ידו? דכתיב לך אמור להם וכו' לכם לאהליכם וכתיב בתורה ואתה פה עמוד עמדי. ואת דאמרי פה אל פה אדבר בך" (שבת פז). משה שפירש מן האשה

ומדבר שעה שעה עם השכינה, כל מקום בעולם הוא בשבילו "פנים" ואין כל סבה לאסור עליו להכנס אל לפני ולפנים.

4 "וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל אהרן ואל בניו ואל בני ישראל ואמרת אליהם זה הדבר אשר צוה ה' לאמר. איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה. ואל פתח אהל מועד דא הביאו להקריב קרבן לה' לפני משכן ה' דם יחשב לאיש הוא דם שפך וזכרת האיש הוא מקרב עמו" (ויקרא יז, א-ד). פרשה זו נאמרה אחרי פרשת אחרי מות. כי אחרי שהוזהר אהרן בכל יבא בכל עת אל הקדש ובני אהרן מתו בשל כך, יכול אדם להעלות על דעתו כי מכיון שהתורה רוצה שאדם יקדש את ה"חוץ" ואל יימלט אל ה"פנים", אם כן יקריב גם את קרבנו בחוץ כדי לקדשו - לכן צוה ה' לאהרן ולבניו ולכל ישראל לא להקריב קרבנות בחוץ. את החוץ יש לקדש על ידי חיים שיש בהם קדושה. אבל לא על ידי הקרבת קרבנות.

11 יש להבין למה באמת נאסרה הכניסה אל לפני ולפנים אפילו לכהן גדול ואפילו מתוך עבודה, ולא הותרה אלא פעם אחת בשנה ביום הכפורים? ולא רק איסור יש כאן אלא גם עונש מיתה יש כאן. ובני אהרן מתו בגלל דבר זה שנכנסו אל לפני ולפנים מתוך עבודה. עונש מיתה לאדם המשתוקק להמצא במחיצתה של הקדושה?

6 יש לומר שאסור לאדם מישראל להפקיר את ה"חוץ" ולמלט נפשו על ידי ה"פנים". בני ישראל נצטוו "קדושים תהיו" (שם יט, ב) גם בחוץ. יש להאזין על החוץ מאורה של הפנים ולא להפקיר אותן. יש לקדש את העולם ולא לברוח ממנו. התורה אוסרת התנודות ועריקה מן החיים. בריחה זו, איננה מדה יהודית. על האדם מישראל לשפר ולעזר את החיים ולא לזנוחם. החיים הם אתגר גדול שהעמידה התורה בפני האדם, על מנת שירגיש את הטוב על הרע שבהם. התורה חסמה את הדרך אל הפנים, כדי לאלק את האדם להמצא בחוץ, ושם לפנות מקום בשביל הקדושה.

רק ביום הכפורים הותר לכהן גדול להכנס לקדש הקדשים מתוך עבודתו. כי ביום זה אין "חוץ". ביום זה אין לא אכילה ושתייה ולא מלאכת עבודה. ביום זה נטול הוא מן העולם, משוחרר מכללי החיים ומנותק מן החול. ביום זה גם ה"חוץ", "פנים" הוא ואין כל סבה לאסור עליו הכניסה אל לפני ולפנים. אמנם בלי עבודה אסור גם ביום זה להכנס אל לפני ולפנים. כי בלי עבודת ה' אין קדושה וכניסתו איננה ממילא לשם קדושה. אבל ביום זה ניתנה לו עבודת לפני ולפנים, כדי שיוכל להכנס לשם.

3 "והיתה לכם חקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשתיכם וכל מלאכה לא תעשו האורח ותגר הגר בתוכם. כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל טטאתיכם לפני ה' תטהרו. שבת שבתון היא לכם וענייתם את נפשתיכם חקת עולם" (שם טז, כט-לא).
6 לכאורה אין מקומם של פסוקים אלה כאן. כי כל הפרשה עוסקת בסדרי עבודה במשכן. הכתוב שלפניהם הוא: "והשרף אתם יכבס בגדינו וכו'". והכתוב שלאחריהם הוא: "וכפר כהן אהרן אשר ימשח אתו וכו'". אם כן למה הכניסה התורה איסור מלאכה וחובת העינוי בתוך ענין עבודתו של כהן גדול?

מקום מושבתו של האדם - שם האדם

אשר יעשה אתם האדם וחי בהם (יה, ה)

1 הגר"ם מו"ח זצ"ל בספרו 'נפש החיים' (שער א פרק ו), כתב זה"ל: "וכאשר ישים אליו לבו בעת עשיית המצוה, יבין וירגיש בנפשו שהוא מסובב ומלוכב כעת בהקדושה ורוח נכון נתחדש בקרבו, וזה שאמר הכתוב 'אלה המצוות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם', 'בהם' היינו בתוכם ממש, שהוא מסובב אז בקדושת המצוה ומוקף מאורח דגן עדי".

(3) mlc

(1)

(4) pe

למדנו מדבריו יסוד גדול מאוד שכל בעלי העבודה מדברים עליו, שהכלל הוא שהיכן שמחשבתו של האדם נמצאת - שם הוא נמצא באמת. אדם שבמחשבתו קונה עגבניות בשוק מחנה יהודה, הרי שבאמת הוא נמצא שם כעת. אדם שחושב על הקדושה - נמצא עם הקדושה, במציאות ממש. כי עיקר האדם זו מחשבתו.

יסוד זה כתב הרמב"ם ב'מורה נבוכים' (חלק ג פ"א): "זה השכל אשר שפע עלינו מהאלה ית' הוא הדיבוק אשר בינינו ובינו, והרשות נתונה לך, אם תרצה לחזק הדיבוק הזה - תעשה, ואם תרצה להחלישו מעט מעט עד שתפסקהו - תעשה. ודע שאתה, כשתפנה מחשבתך למאכל צריך או לעסק צריך, כבר פסקת הדיבוק ההוא אשר בינך ובין האלה ית' ואינך עמו אז, וכן הוא אינו עמך, כי היחס ההוא אשר בינך ובינו כבר נפסק בפועל בעת ההיא".

הרי לנו כי ברגע שאדם חושב על הקב"ה הוא נמצא עם הקב"ה בפועל, וכשמפסיק לחשוב עליו ומתחיל לחשוב על דברים אחרים, הרי שנפסק כביכול הקשר בינו לבין בוראו.

כך גם לענייננו: כשאדם עושה מצוה, כיון שהוא מושך על עצמו קדושה, הרי שהוא נמצא כעת במציאות בתוך עולם של קדושה. זו המציאות שלו. אין הכוונה שגופו העכור פתאום נהפך להיות קדוש כמו אדם הראשון לפני החטא, אבל עיקר האדם נמצא עכשיו אפוף בקדושה, הוא כביכול נמצא בגן עדן.

זה מה שטמון בדבריו הנפלאים של הנפה"ח: "וכאשר ישים אליו לבו בעת עשיית המצוה, יבין וירגיש בנפשו שהוא מסובב ומלוכד כעת בהקדושה ורוח נכון נתחדש בקרבו", צריך לחשוב על כך ולהרגיש זאת בנפשו, ואכן היו צדיקים שבשעה שקיימו מצוה היו מרגישים שהם בגן עדן, וזו האמת לאמיתה.

ומסיים הנפה"ח: "וזה שאמר הכתוב 'אלה המצוות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם', 'בהם' היינו בתוכם ממש, שהוא מסובב אז בקדושת המצוה ומוקף מאוירא דגן עדן". היו יהודים שהרגישו כפשוטו, שכשהם עושים מצוה הם נכנסים לגן עדן, ולוואי ויהי חלקנו עמהם.

5) שני גזירה
ח' ע

הקדמה

שמייתן בקילה, כי היא התורה שבמיתות, ועל עון חלול שבת במזיד הלא מיתתו הוא בסקילה.

ונבל לראות עוד את חמור העון שיש באסור חלול שבת, דהלא בכל העונות, לכד מאסור עבודת פוכבים, קימא לן דאם הוא מומר חס ושלום לאחד מהם אינו מומר לכל התורה, ואלו באסור שבת קימא לן בסימן שפה סעיף ג, דאם הפקר אצלו אסור שבת ועובר עליו פמה פעמים בפרהסיא הוא מומר לכל התורה ודינו כעובד פוכבים ממש, ואם הוא דר עם ישראל ברשות אחד, צריך לשכר ממנו הרשות כמו אם הוא דר עם העובד-גלולים; ואם שחט, אף שאיש ישראל אחר עומד עליו ורואה ששחט בדין, אפלו הכי שחיתו נבלה גמורה, משעם דהוא אינו ברויביקה כלל, כדאימא בפוסקים. ושעם לכל זה הוא, דהמחלל את השבת כופר במעשה בראשית* - כמו עובד פוכבים, ועל-כן גם עגש מחלל שבת הוא בסקילה כעובד פוכבים, וכשהוא בלי התראה הוא על-כל-פנים בכרת. מכל זה יוכל האדם לראות את גדל הענין של שבת. וכן יש עוד כמה מאמרי חכמינו ז"ל המפליגים מאד בעון חלול שבת.

וגם צריך לדעת: הרמ"ח מצות שבתורה שהטיל השם יתברך על האדם לזכרום ולשמרם, הוא נגד הרמ"ח אברים שבאדם, וכי היכי דבאברים נמצא אברים שונים: יש שאין הנשמה תלויה בהם, כמו היד והרגל וכדומה, דאף אם יחסרו, אף שההפסד הוא רב מאד, אף-על-פי-כן נקרא רק בשם בעל מום; ויש שעל-ידי חסרונותיו אינו יכול להיות על-פני תבל, כגון שנתו ראשו או שנקרע סגור לבו, ששם הוא מקור החיים. כן הוא גם-כן בעניני מצות השם יתברך, שעליהן גם-כן כתיב: "אשר יעשה [אתם] האדם וחי בהם", ונאמר: "כי הוא חיף וארץ ימיד", ועוד פסוקים הרבה כהנה המורים לנו כי עקר חיי הנפש לעולם תבא תלויה בקיום התורה. יש מצות, שאפלו אם פשע האדם ועבר עליהם, הוא נקרא לעולם תבא רק בשם בעל-מום [וגם זה גנאי גדול הוא לנצח, דידוע מה שכתב הרב חיים ויטל בשער הקדשה, וכן הגר"א

כתיב בתורה: "זכור את יום השבת לקדשו, ששת ימים תעבד וגו', כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וגו'". הורה לנו הפתוח בזה, שענין שבת הוא שרש האמונה לידע שהעולם הוא מחדש, וכיון שבא הכל, הוא אדון על הכל, ונאנחנו עבדיו ומחזקים לעשות רצונו ולעבדו בכל גופינו ונשמותינו וממוננו, כי הכל שלו. והזהירה התורה על שמירת השבת שתימצורה פעמים. ואמרו חכמינו ז"ל: כל המשמר את השבת כאלו מקים כל התורה, וכל המחלל השבת כאלו פסר בכל התורה כלה, והכלל משעם הנזכר לעיל דהוא שרש האמונה.

וכעין זה אימא גם-כן במדוש-רבה פרשה בשלח: אמר רבי אלעזר בר אבינא: מצינו בתורה ובנביאים ובכתובים, ששקולה שבת כנגד כל המצוות בתורה מנין, שבשעה ששהא משה לומר להם מצות שבת, אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: "עד אנה מאנתם לשמר מצותי ותורתי וגו'", מה כתיב אחריו: "ראו פי ה' נתן לכם השבת". ובנביאים מנין, שנאמר: "וימרו כל בית ישראל בפדך בקקותי לא הלכו", מה כתיב אחריו: "ואת שבתותי חללו". בכתובים מנין, שנאמר: "ועל הר סיני נדבת ודברתי עמהם", מה כתיב אחריו: "ואת שבת קדשך הודעתם להם". אמר הקדוש-ברוך-הוא לישאל: אם תזכו לשמר שבת, מעלה אני עליכם כאלו שמרתם כל מצות שבתורה, ואם חללתם אותה, מעלה אני עליכם כאלו חללתם כל המצוות, וכן הוא אומר: "שמר שבת מחללו ושמר ידו מצעות כל רע וכיו", עין שם.

וראה את חמור העון שיש באסור חלול שבת. דהלא ידוע שיש כמה חלקי ענינים על העונות: יש ענינים שקשה-האדם עובר עליהן הוא רק אסור עשה בלבד; חמור מזה, העונות שיש עליהן אסור לאו; חמור מזה, העונות שיש עליהן מיתה בידי שמים; חמור מזה, העונות שיש עליהן עגש פרת; חמור מזה, אותן שיש עליהן מיתה בידי אדם, והוא מיתת חנק; למעלה מזה, אותן שענשן הוא הרג בסוף; למעלה מזה, אותן שמייתתן בשופה; למעלה מכלם, אותן

* וזה לשון הרמב"ם, פרק ל מהלכות שבת: השבת ועבודת פוכבים, כל אמת משמיתן שקולה כנגד שאר כל מצות התורה, ונתשבת היא האות שבין הקדוש-ברוך-הוא ובניינו לעולם. לפיכך כל העובר על שאר המצוות, הרי הוא בכלל רשעי ישראל, אבל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד עבודת פוכבים, וישניהם כעובדי פוכבים לכל דבריהם וכו', עין שם.

(א) בנחמיה (ט, יג) כתיב: "נדבר", ופירש רש"י: "כמו ולדבר", ובמצודות-דוד פירש: "זרבר עמהם - דברת עמהם".

הקדמה

את עצמו ללמד הלכות שבת ולחזור עליה תמיד כדי
 שידע האסור והמותר, דאי לאו הכי, אפלו אם ילמד
 כל ענינים המוסרים המזוהים לשמירת שבת כראוי לא
 יועיל לו, וכדאימא במדרש משלי: "לדעת חקמה
 ומוסר" - אם יש בידו של אדם חקמה הוא יכול
 ללמד מוסר, ואם אין בידו של אדם חקמה אין יכול
 ללמד מוסר. והפננה, דאם הוא טועה בעקר הענין,
 שחושב שאין זה בכלל אסור, מה יועיל לו המוסר
 בזה. והכי נמי בענינו, אם הוא חושב על אינה דבר
 שאין זה בכלל מלאכה או שבות, לא יועיל לו שום
 מוסר. והדמיון: כגון שקרה לו הפסד פתאום, שמרדו
 בהמותר וקרחו להן בשבת, או אנוזין ומרגולין שקנה
 זה מהחדש ולא הרגלו בבית וקרחו - מה מאד נקל
 לו להפשל באסור צידה דאורייתא כשיחפסם, וגם
 אמירה לנכרי לתפסם בידו לא הפסד בגוון זה, ואלו
 הנה לומד הדין הנה יודע אפן הסתם, וינינו שיאמר:
 כל המציל אינו מפסיד! או שיאמר לנכרי שיכניס
 האנוזין ומרגולין למקום דלית בה צידה דאורייתא, כגון
 בבית גדול שאינו קל לתפסם אף אחר שיכניסם, וכמו
 דאימא בגמרא, דהיקא דלא מטי לה בחד שיחיא לית
 בה צידה דאורייתא. או דרך משל, שקרה שגדלה
 תמפה שעל השלחן בשבת - הנה אדם בהול על
 ממונו, יתכן שמפני זה ימחר לכבות גם כי יודע שהוא
 אסור, והכל מפני שאינו יודע אפן הסתם, אכל אם
 הוא לומד הלכות שבת ידע אפן הסתם בזה, דהנינו
 שישפף מים על המקום שלא אהו האש, או שיקרא
 לעובדי גלולים לכבות. וכן באסור בורר מצוי מאד
 להפשל מפני חסרון ידיעה. דרך משל, כשיש לו בשר
 של שני מיני עופות מחלקין, ורוצה לברר מין אחד
 מחברו ולהניחו אל אחר זמן, דאסור גמור הוא, כמבאר
 בפוסקים, אלא יקח מהן מה שהוא רוצה לאכל עכשו
 והשאר ישאר ממילא. וכן ללקט השמן שעל החלב
 (שקורין סמעטענ'עו) בצמצום, יש בזה משום בורר,
 אלא יניח מעט לצד החלב או שיקח מהחלב עמה;
 ועוד כמה וכמה הלכות בענין בורר, וכן במלאכת דש
 יוכל ללמוד ומלבן ובשאר אבות מלאכות, ומי שלא למד
 יוכל בקל להפשל בהן, שגמרא בכל אחד כמה פרטי
 הלכות שנוגע באסור דאורייתא. ובפרט בענין בשול
 ושהיה והטמנה הוא הלכתא רבתי מאד בהרבה חלוקי
 דגנים הנוגע למעשה. וכבר העיד בנו הגאון בעל
 יאורים ותמים בספרו יערת הדבש, כי אי אפשר בכלל
 במציאות שינצל מאסור שבת אם לא ילמד כל הדינים
 על בריהם היטב היטב.

במשלי, דהסתכלה ימצא לנצח בנפשו באתו האבר
 שפשע בו על רצון השם יתברך, ונמצא דאם לא הניח
 תפלין, אף אם יקום כל המצות יהיה בעל-מום בידו,
 ונמצא כשיקום לעת התחייה, כל ישראל יעמדו חיים
 וקמים בקל אבריהם והוא יהיה בעל-מום בידו
 6 השמאלי הנה לנצח, דבזכות מצות התורה שאדם מקים
 באבריו הם זוכים לחיות לעתיד חיי העולם - כל
 מצוה שקרמ"ח מצות מחיה את האבר שקרמ"ח השפך
 לו, וכמו שאנו אומרים "יחי עולם נטע בתוכנו",
 וכיון שעבר בשאט-נפש על המצוה ההיא, אין לו מי
 שיחיה את האבר ההוא, וכמה יתמרמר אחר-כך האדם
 11 שהוא על זה, שהכל ידעו את גדל המרותו בה' במצות
 תפלין. וכן כי האי גונא אם יהיה בעל-מום בשאר
 אברים על-ידי שארי דברים שקלקל, וכמו דאימא
 בתרגום קהלת על הפסוק "סוף דבר הכל נשמע",
 16 דהינו, שלכסוף הכל יתפרסם לעיני כל, ועל-כן "את
 האלהים נרא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם",
 ורצה לומר, שמהרמ"ח מצות עשה ושס"ה לאוין
 שנשמר האדם בימי חייו ויבנה לעתיד כל האדם,
 ונמצא כשיקום ויהיה בעל-מום באינה אבר או
 17 שיחלקל לו אינה גיד מגידיו (המכנים נגד שס"ה
 לאוין שבתורה), ותבוננו הכל אינה מצות עשה או לאו
 עבר בשאט-נפש, וכמה קלון וקלמה יוכל על-ידי זה
 לנצח. ויש ענינים שהם נגד הראש והלב, שהם עקר
 חיות נפש הקדושה, כמו אמונה בה' ובתורתו, וענין
 26 שמירת שבת, דהוא גם-כן יסוד האמונה, דאם יחסר
 לו ענינים ההם כבר נסתלק כל עקר החיות מנפשו
 הקדושה, וכשהוא חי בעולם הנה הוא חי רק בנפש
 הבהמית שלו, ולא יהיה לו במה להקים בעת התחייה.
 21 וזכות שמירת שבת כהלכה מועיל למחל לו על כל
 עונותיו, כמו שאמרו בגמרא: כל המשמר שבת
 כהלכתו, אפלו חטא גדור אנוש, מוחלין לו, שגאמר:
 "אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם יתויק בה, שמר
 שבת מחללו ושמר ידו מעשות כל רע" - אל תקרי
 'מחללו' אלא 'מחול לו'. ומה שאמר 'קהלכתו', משום
 36 שידוע שיש ל"ט אבות מלאכות, ובכל אב כמה וכמה
 תולדות. ובירושלמי פרק כל גדול איתא, דרבי יוחנן
 וריש-לקיש דיקו כל-כך עד שמצאו בכל אב ל"ט
 תולדות. ולזה רמו הגמרא שישמר שבת כהלכה, דהנינו
 שלא לחלל אותה בשום פרט.
 41 אף באינה ענין נוכל לבוא לזו המדרגה שישמר שבת
 בכל פרטיו - העצה היעוצה לזה, שיראה לזו

1 ואשה אל אחותה לא תקח לצרור. — ראיתי בספר אחד, בענין הלשון ואשה אל אחותה, דלפי פשטיה דקרא צריך לכתוב ואחותה של אשה לא תקח, שהרי תמלה נמשא אדם את האשה, ורק אח"כ נאסרה עליו אחותה, מחמת איסור שתי אחיות. וביאר עפ"י מה דאיתא בגמרא (יומא ע"ו) וכן במדרש, שלעתיד לבא כאשר יתנו את הכוס על ידו של יעקב לברך, לא ירצה לברך על הכוס, מפני שנשא שתי אחיות, והוא יאמר עלי נאמר ואשה אל אחותה לא תקח. ומשנה הלשון עלי נאמר, וכי על יעקב בלבד נאמר אותו פסוק, והרי ניתנה תורה לכל ישראל. אך לפי הנ"ל ניהא, דבאמת לכל ישראל היה צריך לכתוב ואחותה של אשה לא תקח, אך עלי נאמר ואשה אל אחותה לא תקח, דבאמת יעקב לקח קודם אחות אשתו, ואח"כ את רחל שהיתה אשתו העיקרית, ובכל מקום הוא קורא לה אשתי סתם (כגון בפרשת ויגש שנים ילדה לי אשתי) וגם אמרו שרחל נתקדשה קודם ללאה ע"י שבע השנים שעבד ללבן, אך ליקוחין היו קודם ללאה ע"י ערמתו של לבן. וזה שאמר עלי נאמר אותו לשון ואשה אל אחותה, היינו אחותה קודם לאשתו (בשם הרב ר' העשיל ז"ל).

(7)
ע"פ ר' יעקב

1 עצה נוספת לזכות בדן למדנו מדברי חז"ל, דהנה תנן באבות (פ"א מ"ו): "והוי דן את כל האדם לכף זכות", ובגמ' שבת (קכ"ב): "ת"ר הדין את חבירו לכף זכות, דנים אותו לזכות". הנה מצאנו כאן בדברי חז"ל עצה איך למלט את נפשנו מהמשפט הנורא של יום הדין, אם נעמיק בנפשנו מידה זו, ונדון כל אדם לכף זכות, נזכה שידון אותנו המקום לכף זכות.

6 ולכאורה אינו מובן כל ענין זה שהקב"ה דן אותנו לכף זכות, בשלמא האדם שייך שידון את חבירו לכף זכות מחמת הספק, אך אצל הקב"ה מי איכא ספיקא קמיה שמיא.

(8)
ע"פ ר' יעקב

11 וביאור הענין, דהנה כתיב (קהלת ז' כ'): "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", ונראה שאין הפירוש שגם הצדיק חוטא ופועל רע, אלא שבטוב שהוא עושה לא ימלט שלא יהיה בו מעט חסרון, דהיינו איזו פניה רעה או גרעון במעשה ההוא או תוספת אשר לא נרצה (ויעו"ש בקצור אלשיך). ובכלל מצוה זו לדון את חבירו לכף זכות נכלל גם חיוב לדון את המעשה הטוב שמעורב בו מעט מן הרע - לכף זכות, דהיינו לייחס את עיקר המעשה לכוונה הטובה, ולדון שהכוונה לקיים את רצון ד' היא השורש של המעשה ההוא.

16 ואופן זה של כף זכות אינו מחמת הספק, והוא שייך גם אצל הקב"ה. וכיון שזכה אדם לדון את חבירו לכף זכות, ובכלל זה לדון את המעשים שהיה מקום לתלותם ברע שבהם וע"י כך יהא בהם פגם, ולייחס אותם לגורם הטוב, דהיינו שעשאם מתוך כוונה טובה לקיים רצון ד', אזי גם המקום ידון את מעשיו שלו כך, דהיינו שגם מעשיו יחשבו על שם הגורם הטוב והכוונה הטובה אשר בהם.

17 והוא מה שאמרו בגמ' שבת (לב א'): "אלו הן הפרקליטין של אדם, תשובה ומעשים טובים, ואפילו תשע מאות ותשעים ותשעה מלמדים עליו חובה ואחד מלמד עליו זכות ניצול, שנאמר: "אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו, ויחננו ויאמר פדעוהו מרדת שחת מצאתי כופר" (איוב לג כג-כד). רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אפילו תשע מאות ותשעים ותשע באותו מלאך לחובה ואחד לזכות ניצול, שנאמר "מליץ אחד מני אלף", ופירש"י: "באותו מלאך שמליץ עליו זכות וכי הוא עצמו מעיד עליו חובה ניצול באחת של זכות, שנאמר מליץ אחד מני אלף, במליצתו של מלאך אין אלא אחת מאלף להגיד ישרו וכו'".

18 הנה הזכירו כאן ב' אופנים, כשמלאך אחד מליץ לזכות ותשע מאות ותשעים ותשע אחרים מליצים עליו חובה, והאופן השני, באותו מלאך עצמו כשאחד מאלף ממנו הוא לזכות. והם הם הדברים האמורים כאן, שבאותו מעשה עצמו שממנו נברא המלאך יש צדדים לרע, ובכ"ז נידון לכף זכות של אחד מני אלף, שע"י צד טובה שבמעשהו יפדה מרדת שחת, והמעשה ההוא יהיה כופר לנפשו.

19 והיא העצה היעוצה לנו לקראת יום הדין, לדון את כל האדם לכף זכות. וע"י זה נרבה שלום בינינו, וכמ"ש רש"י במסכת שבת (קכ"ב): "דן את חבירו לכף זכות בכלל הבאת שלום, דמתוך שהוא מכריעו לזכות ואמר לא חטא לי בזאת, אנוס היה

(5)

לא תעשו עול במשפט במדה כמשקל ובמשורה
 מאוני צדק אבני צדק וכו' אני ה'א אשר
 הוצאתי אתכם מארץ מצרים. עיני רש"י ז"ל
 מה ענין משפט אצל מדות ומשקלות וגם מה
 שייכות יציאת מצרים להכא. ולפי עניות דעתי
 היה נראה כפשוטו דבאמת לדיינים נאמרה
 אזהרה זו. כי הנה זה דרכם של בני אדם
 שאינם רואים נגיעי עצמם ועל כל פנים יחפאו
 עליהם. אך על כל דבר פשע שראו בחבריהם
 הנם מרעישים העולם ולא יוכלו ולא ידעו
 ללמוד עליהם שום זכות, ולפי דעתם ראוי
 שהשופטים יעקרום ויאבדוהו בלי המלה. אך
 באמת אין לדיין אלא מה שעיניו רואות, שמוע
 בין אחיכם כתיב, קל ותומר מהקב"ה בכבודו
 ובעצמו שאמר ארדה נא ואראה. כי אמנם
 וכשישקלו הדיינים דבר המשפט במדה ובמשקל
 ופמאוי צדק אפשר שאין החטאה גדולה כל כך,
 ואז צריכים הדיינים להתחזק שלא יעשו עול
 במשפט, כי מורא יעלה על ראשם אם יצדיקו
 את הגדון ולא יענישוהו קשה, הנה תעלה עליהם
 חמת רבים שכבר הרשיעוהו. אמנם יש לנו
 ללמוד בזה מהקב"ה שופט עולמו בצדק,
 שהוציאנו ממצרים ולא השגיח על סערו
 הקשיות שהתחוללו בפמליא של מעלה על
 הנגבת מה נשתנו אלו מאלו הללו עובדי
 עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה כמבואר
 במדרש. אלא מכיון שבמשקל אל דעות מצא
 את ישראל נאמנים לפניו חס לגאולתם. כן גם
 עלינו להוציא לאור משפט צדק, אחרי שנשקלהו
 בפלס האמת ולא לעשות עול ח"ו במשפט
 בשביל פחד ומגור מדיבת רבים אשר לא חקרו
 ולא דרשו היטב ולא ידעו לשפוט אל נכונה.
 וזה שאמר לא תעשו עול במשפט להמשך אחרי
 דעת ההמון כי אם במדה ובמשקל ובמאונן
 צדק תפלו דבריכם, גם אם תוצאותיו תהיינה
 נגד רוח הבריות, הלא אני ה'א אשר הוצאתי
 אתכם מארץ מצרים וכן עשיתי גם אני.

או לטובה נתכוון, יש שלום ביניהם", ונמצא ש"ע" שמתאמץ לדון את חבריו לכף זכות, זוכה ג"כ להשכנת שלום ביניהם.

ובזה נראה לבאר את דברי חז"ל (ר"ה יז א): "כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו, שנאמר (מכ"ה ז יח) נושא עון ועובר על פשע, למי נושא עון למי שעובר על פשע", ופרש"י שם: "המעביר על מידותיו שאינו מדקדק למדוד מידה למצערם אותו, ומניח מידותיו והולך לו, אין מידת הדין מדקדקת אחריו אלא מנחתו והולכת". ונראה שיש מקום לפרש, שזה שאינו מדקדק על האנשים המצערם אותו היינו שאינו פונה לצד הרע שבמעשה, אלא תולה הוא את הדבר בטוב (וכמ"ש רש"י בשבת הנ"ל), וכיון שהוא מניח את חלק הרע מלדקדק אחריו, ומייחס לכל אדם רק את הטוב אשר בו, הרי במידה שאדם מודד מודדין לו, כי כך דרכם של דיני שמים, שמידת הדין מדקדקת בו באותו אופן שהוא מדקדק עם בני אדם, ואם הוא מעביר על מידותיו כן מידת הדין מתנהגת עמו, שכיון שהוא מעביר על מידותיו וזן את כל האדם לכף זכות, כך מידת הדין מעבירה עליו והוא נידון לכף זכות, (ועמ"ש"נ במאמר ק).

ואף זו מן העצות היעוצות לנו לקראת יום הדין, שנתאמץ להעביר על מידותינו ובה נזכה שאף הקב"ה ינהג עמנו במידה זו, ויעביר על כל פשעינו וחטאתינו.

והייתם לי קרשים וגו' ואבדל אתכם מן העמים להיות לי, וברש"י: רבי אליעזר בן עזריה אומר, מנין שלא יאמר אדם נפשי קצה בבשר חזיר, אי אפשי ללבוש כלאים, אבל יאמר אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי תלמוד לומר ואבדל אתכם מן העמים להיות לי, שנתהא הבריתכם מהם לשמי, פורש מן העבירה ומקבל עליו עול מלכות שמים.

"שלא יאמר אדם נפשי קצה בבשר חזיר, אי אפשי ללבוש כלאים". טעם ההבדל בלשון בין חזיר לכלאים — "נפשי קצה" כאן ו"אי אפשי" שם — מובן. בחזיר יתכן שאדם ירגיש שיקוץ טבעי וסלידה חושנית, אבל בכלאים אין מקום לכך, וכי מה הברדל יש בין צמר לחוד ופשתים לחוד לחיבור שניהם יחדיו? הא אין לך לומר "נפשי קצה" אלא סתם "אי אפשי". אבל אם כך ישאל איפוא כיצד באמת יתכן שיאמר אדם אי אפשי ללבוש כלאים מבלי הטעם שאבי שבשמים גזר עלי?

לשב ואל תעשה בעבירות יתכנו ארבעה מניעים וגורמים: ראשית מפני שלא נודמן הדבר ולא בא לידו, אין לדעת כיצד היה אדם זה נוהג אילו באתה לידו העבירה, יתכן שהיה נמנע אף אז ויתכן שיצרו היה מתגבר עליו, על כל פנים עכשיו לא בא לידו נסיון כלל, ולא על כך אמרו "ישב אדם ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה".

ואמרו: "כל מי שיש לו מעות ומלוה אותם שלא בריבית, עליו הכתוב אומר 'בְּקֶפֶף לֹא יִתֵּן בְּנִשְׁךְ גו' עֲשֵׂה אֵלָהּ לֹא יִמוֹט לְעוֹלָם", לא אמרו ואינו מלוה אותם בריבית אלא "מלוה אותם שלא בריבית", השב ואל תעשה של אי הלואה בריבית אינה מוכיחה כלום אלא כשמלוה אותם שלא בריבית. והדיוק הוא מלשון הכתוב "עֲשֵׂה אֵלָהּ", שהרי "בְּקֶפֶף לֹא יִתֵּן בְּנִשְׁךְ" הוא שב ואל תעשה, ומה הלשון אומרת "עֲשֵׂה אֵלָהּ", אלא שמלוה ולא בריבית (וראה מה"רם ש"ף שם).

הגורם השני הוא שאמנם בא לידו לעשות עבירה אלא שאינו יכול מצד עצם טבעו לעשותה. נפשו קצה בבשר חזיר וכו'. יתכן אף במצוה של קום ועשה. מעין זה אמרו עליו על הצדיק ר' הלל מפאריטש, שהיה נוהג כשבא אליו איזה עני לבקש צדקה היה נשען על זרועו בהתבוננות ואחר כך נתן. כשנשאל על פשר מעשהו השיב:

11) עשרה ואלו צדיקים

12
סע

1 מטבעי רך לב אני ואיני יכול לסבול צערם של אחרים, ואם הייתי נותן תיכף הרי היה זה משום רכות טבעי ולא מחמת המצוה, ולכן קודם אני מתבונן במצבי ועושה לי חשבון איך שאני זקוק בעצמי לצרכים נחוצים ואין באפשרותי, ואחר כך אני נותן בשמחה מחמת מצוות ה'. אלא שבנוגע למצוות שכליות שבין אדם לחבירו, יש בזה מחלוקת בין הראשונים, והרמב"ם בשמונה פרקים שלו⁶ אינו סובר כן. אבל על כל פנים בנוגע לאלו שבין אדם למקום הכל מודים שלא יאמר אדם "נפשי קצה".

הגורם השלישי הוא קבלת עול מלכות שמים מפני שבך ציוה ה'. הגורם הרביעי הוא כשהאדם הגיע לדרגה גדולה של קדושה עד שהשיג השגות גדולות ורואה את כל הטוב הצפון למעלה באי עשיית העבירה, ואת כל הנזק הרוחני העליון שנגרם על ידי עשייתה. 11
הגורם הראשון של אי ההודמנות כאמור למעלה, לא בא בחשבון כלל. ומשלושה הגורמים האמורים תפס רבי אלעזר בן עזריה את שתי הקצוות, הדרגה התחתונה ביותר של "נפשי קצה" שזה יתכן בחזיר 16 וכיוצא, והדרגה העליונה ביותר של השגות עליונות שזה יתכן במלבוש כלאים שהוא בגדר חוק, ומבלי השגות גדולות אין להבין הטעם, ופשיטא שאין בה שיקוף טבעי. ועל שני הגורמים, התחתון והעליון, אמר שלא יאמר אדם כך, אלא העיקר הוא "אבי שבשמים גזר עלי". "וקיימתם לי קדשים" – לי לשמי, "פורש מן העבירה ומקבל עליו עול מלכות שמים".